

Received: 2 Oct. 2023, Revised: 29 Oct. 2023

Accepted: 30 Oct. 2023

บทความวิจัย**การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีศึกษาชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี**สุภาพร แปะอ^{1*}**บทคัดย่อ**

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและทบทวนสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน และ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 75 คน จากกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ และกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนที่ 1 ศึกษาทบทวนสถานการณ์ ด้านการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนตำบลเหล่าบก ส่วนที่ 2 การสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อกำหนดประเด็นการสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน และการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2 เพื่อหาข้อสรุปร่วมต่อรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้อมูลทั่วไปของประชากรในตำบลเหล่าบกมี ทั้งหมด 5,435 คน แยกเป็นเพศชาย 2,625 คน คิดเป็นร้อยละ 48.30 เพศหญิง 2,810 คน คิดเป็นร้อยละ 51.70 จำนวน 1,466ครัวเรือน มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน 149.66 ตัน/เดือน ขยะมูลฝอยทั่วไป 81.47 ตัน/เดือน ขยะอินทรีย์ 43.02 ตัน/เดือน ขยะรีไซเคิล 24.97 ตัน/เดือน ขยะอันตราย 0.2 ตัน/เดือน ปัญหาหลักด้านการจัดการขยะมูลฝอย คือ ประชาชนไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอยและนำมาขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์น้อย 2) ผลจากการสนทนากลุ่ม ได้รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การคัดแยกขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์โดยชุมชน การจัดการตั้งแต่ต้นทาง โดยคัดแยกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะมูลฝอยทั่วไป และขยะอันตราย ขยะที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จัดเก็บตามเวลาที่กำหนดตามที่ชุมชนเสนอ และกำจัดขยะอย่างถูกวิธีโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบก นำรูปแบบการจัดการขยะจัดทำเป็นคู่มือ ประกอบด้วย สาเหตุของปัญหา กลวิธีดำเนินงาน วัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา

คำสำคัญ : การจัดการขยะมูลฝอย, รูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

^{1*}นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

* Corresponding author E-mail:boonchuepoo@gmail.com

*Original Article***Developing of community participatory waste management mode. Case study of Lao Bok sub-district, Muang Sam Sib District, Ubon Ratchathani Province.**Supaporn Paeyo^{1*}**Abstract**

The objectives of this study were 1) to study and review the situation of solid waste problems in the community and 2) to develop a model for solid waste management with community participation in the community area of Lao Bok Sub-district, Muang Sam Sib District, Ubon Ratchathani Province. A purposive sample of 75 people was selected from the district level quality of life development committee and sub-district quality of life development committee tools and data collection. Part 1: Study and review the situation of community solid waste management in Lao Bok Sub-district. Part 2: the 1st group discussion to determine the issue of creating a model for solid waste management with community participation. The 2nd group discussion to find common conclusions on the community's participatory waste management model.

The results of the study were as follows: 1) General information of the population in Lao Bok Sub-district has a total of 5,435 people, divided into 2,625 males, accounting for 48.30 percent, females 2,810 people, accounting for 51.70 percent, totaling 1,466 households. The amount of solid waste generated in the community is 149.66 tons/month, general solid waste 81.47 tons/month, organic waste 43.02 tons/month, recycled waste 24.97 tons/month, hazardous waste 0.2 tons/month. The main problem in solid waste management is that people do not separate solid waste and put little waste to use. 2) The results of the group discussion resulted in a model for solid waste management with community participation, including sorting solid waste to be used by the community. Management from the beginning, it is separated into 4 types: organic waste, recyclable waste, general solid waste and hazardous waste. Garbage that cannot be used is collected according to the designated time as proposed by the community and disposed of properly. Lao Bok Sub-district Administrative Organization has developed a waste management model into a manual, consisting of the causes of the problem, operational methods, objectives and success indicators, results problems and obstacles and suggestions for development.

Keywords: solid waste management, community participatory waste management model

^{1*}Public Health Technical Officer Professional Level . Muang Sam Sip District Public Health Office. Ubonratchathani Province.

* Corresponding author E-mail: boonchuepoo@gmail.com

บทนำ

ขยะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี และทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จากสถานการณ์ขยะมูลฝอยของโลก ในแต่ละปีพบว่า มีขยะมูลฝอยชุมชน (Municipal Solid Waste) เกิดขึ้นปีละมากกว่า 2.1 พันล้านตัน แต่มีเพียงร้อยละ 16 หรือประมาณ 323 ล้านตันเท่านั้น ที่จะถูกนำไปเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล และเมื่อทำการจัดอันดับประเทศที่ผลิตขยะมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนประชากรต่อปริมาณขยะที่เกิดขึ้น พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีพลเมืองคิดเป็นเพียงร้อยละ 4 ของจำนวนประชากรโลก ผลิตขยะมูลฝอยชุมชนสูงถึง 239 ล้านตันต่อปี หรือราวร้อยละ 12 ของขยะมูลฝอยชุมชนของโลก หรือเมื่อเทียบกับพลเมืองอเมริกัน 1 คน ผลิตขยะสูงถึง 773 กิโลกรัมต่อปี สูงเท่ากับอินเดียที่มีจำนวนประชากรมากกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา เกือบ 5 เท่า หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของจำนวนประชากรโลก โดยทวีปที่ผลิตขยะมากที่สุด คือ ทวีปอเมริกาเหนือ ตามมาด้วยยุโรป แคริบเบียน และโอเชียเนีย ในขณะที่แอฟริกาตะวันตก เป็นพื้นที่ที่ประเทศส่วนใหญ่รีไซเคิลขยะ ตามมาด้วยแอฟริกากลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Verisk Maplecroft Environment Dataset, 2019 : 3 - 17)

ปริมาณขยะมูลฝอยในประเทศไทยเฉพาะที่เกิดจากการอุปโภคและบริโภคของประชาชน มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามจำนวนประชากร ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนเกิดขึ้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2560 – 2562 และมีการนำขยะมูลฝอย ชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งการกำจัดที่ไม่ถูกต้องนั้นมีแนวโน้มลดลง แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตั้งแต่ช่วงต้นมีนาคม 2563 เป็นต้นมา และต่อเนื่องจนถึง การระบาดระลอกใหม่ในช่วงปลายปี 2563 และต้นปี 2564 พบว่าอัตราการผลิตขยะมีแนวโน้มสูงขึ้นจาก 0.8 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน เป็น 1.0 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน เมื่อเทียบกับ ปริมาณขยะมูลฝอยในปี 2562 โดยในปี 2563 มีขยะมูลฝอยชุมชนเกิดขึ้นประมาณ 25.37 ล้านตัน ซึ่งขยะมูลฝอยชุมชนจะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง และนำกลับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 8.36 ล้านตัน (ร้อยละ 33) โดยมีขยะมูลฝอยชุมชนที่ได้รับการกำจัด อย่างถูกต้อง 9.13 ล้านตัน (ร้อยละ 36) ส่งผลให้ขยะมูลฝอยชุมชนได้รับการกำจัดไม่ถูกต้องประมาณ 7.88 ล้านตัน (ร้อยละ 16) สำหรับการกำจัดขยะมูลฝอยพบว่า ในปี พ.ศ. 2563 สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนที่เปิดดำเนินการ มีจำนวน 2,305 แห่ง และสถานียกถ่ายขยะมูลฝอยชุมชน มีจำนวน 28 แห่ง เมื่อพิจารณาสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย ที่เปิดดำเนินการ พบว่า สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ดำเนินการถูกต้อง ได้แก่ การฝังกลบอย่างถูกหลักวิชาการ การฝังกลบแบบกึ่งใช้อากาศ เตาเผาผลิตพลังงาน เตาเผาที่มีระบบบำบัดมลพิษอากาศ การหมักทำปุ๋ย และการผลิต เชื้อเพลิงจากขยะมูลฝอย (RDF) มีทั้งสิ้น 357 แห่ง และสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ดำเนินการไม่ถูกต้อง ได้แก่ การเทกอง การเผากลางแจ้ง และเตาเผาไม่มีระบบบำบัดมลพิษอากาศ มีทั้งสิ้น 1,948 แห่ง (กรมควบคุมมลพิษ 2564 : 3 - 7)

จังหวัดอุบลราชธานี มีปริมาณขยะมูลฝอย ที่เกิดขึ้นทั้งหมด ในปี 2565 ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น จำนวน 1,654 ล้านตัน/วัน ปริมาณขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ 954 ล้านตัน/วัน ปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดถูกต้อง 500 ล้านตัน/วัน ปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้อง 200 ล้านตัน/วัน ปริมาณขยะมูลฝอยตกค้าง 8,000 ล้านตัน (ระบบสารสนเทศด้านการจัดการขยะ กรมควบคุมมลพิษ 2565)

อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่มีพื้นที่ประมาณ 917.537 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 579,904.87 ไร่ ประกอบด้วย 14 ตำบล 158 หมู่บ้าน 7 ชุมชน ในปี 2565 มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน 1,874.86 ตัน/เดือน ขยะมูลฝอยทั่วไปทั่วไป 656.92 ตัน/เดือน ขยะอินทรีย์ 764.33 ตัน/เดือน ขยะรีไซเคิล 427.69 ตัน/เดือน ขยะอันตราย 25.92 ตัน/เดือน และมีจำนวนรถขนขยะ 5 คัน ซึ่งเป็นของตำบลม่วงสามสิบ และตำบลหนองช้างใหญ่ และนำขยะไปที่บ่อขยะเทศบาลวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มูลฝอยติดเชื้อใน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีการนำมารวบรวมที่โรงพักมูลฝอยติดเชื้อในโรงพยาบาลม่วงสามสิบ โดยมีการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ มีจุดพักขยะ

สำหรับขยะติดเชื้อ จำนวน 1 จุด กำจัดที่เทศบาลวารินชำราบมารับสัปดาห์ละ 2 ครั้ง (รายงานปริมาณขยะมูลฝอยสำนักงานสาธารณสุขอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2565 : 3)

ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ในปี 2565 มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน 149.66 ตัน/เดือน ขยะมูลฝอยทั่วไปทั่วไป 81.47 ตัน/เดือน ขยะอันตราย 43.02 ตัน/เดือน ขยะรีไซเคิล 24.97 ตัน/เดือน ขยะอันตราย 0.2 ตัน/เดือน (รายงานปริมาณขยะมูลฝอย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2565 : 3) ดังนั้นการจัดการกับปัญหาขยะมูลฝอย ทำให้ประชาชนสามารถจัดการกับปัญหาขยะมูลฝอยในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจึงศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นตำบลที่คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ได้กำหนดให้เป็นตำบลนำร่องด้านประเด็นการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล อีกทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านการนำธรรมนูญตำบลมาใช้ในพื้นที่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ (พ.ศ. 2565 – 2570) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหามลพิษจากขยะมูลฝอยของประเทศ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการขับเคลื่อนการแก้ไขภาวะมลพิษจากขยะที่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม ความเดือดร้อนและสุขภาพอนามัยของประชาชนได้อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ภายใต้บริบทที่สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้ หลักการจัดการสมัยใหม่ตามหลักสากลที่นานาอารยประเทศใช้บริหารจัดการขยะให้เกิดประโยชน์และ ประสิทธิภาพสูงสุด เช่น หลักการด้าน 3Rs (Reduce Reuse Recycle) หลักการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ สูงสุด (Resource Efficiency)

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้รูปแบบการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับการใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วม รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เพื่อสร้างและพัฒนา รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและทบทวนสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัย ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน มีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ ข้อมูลดังต่อไปนี้

- 3.1.1 สถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
- 3.1.2 รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสม

3.1.3 ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในพื้นที่ชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (ขั้นตอนการออกแบบรูปแบบที่เหมาะสม) ทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 75 คน จากการคัดเลือกโดยมติที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอประกอบด้วย

1. คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 คน
2. คณะกรรมการสำนักธรรมนูญตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 54 คน

ประกอบด้วย

2.1 ผู้แทนภาครัฐ จากโรงเรียนบ้านขมิ้น โรงเรียนบ้านหนองหลัก โรงเรียนบ้านเศรษฐี โรงเรียนบ้านโนนชาติ โรงเรียนบ้านสงยางดอนไม้คูน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหลัก และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขมิ้น จำนวน 7 คน

2.2 ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากฝ่ายผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบก ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบก และฝ่ายพนักงานส่วนตำบลเหล่าบก จำนวน 20 คน

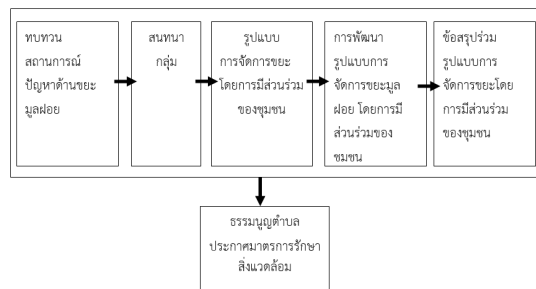
2.3 ผู้แทนจากภาคประชาชน จากกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 15 คน

2.4 ผู้แทนฝ่ายปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 12 คน

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2565 ซึ่งเป็นระยะเวลาตั้งแต่เริ่มค้นคว้าข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งจัดทำรูปแบบงานวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ใช้วิธีการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีวิธีการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Document research)

ศึกษาข้อมูลทั่วไป ข้อมูลการจัดการขยะ และสถานการณ์ปัญหาด้านการจัดการขยะในปัจจุบันของตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยทบทวนสถานการณ์ ข้อมูลทั่วไปของตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอย และปัญหาที่พบ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน เรื่องร้องเรียนจากประชาชนด้านปัญหาขยะมูลฝอย อีกทั้งทำการศึกษา ค้นคว้า ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ วารสาร จากหนังสือ บทความทางวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษาทางวิชาการ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ข้อมูลสำคัญ 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากแหล่งที่มาของข้อมูลเชิงเอกสาร ข้อมูลทั่วไปของตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ข้อมูลจากหนังสือรับเรื่องร้องเรียนด้านขยะมูลฝอย และจากการสนทนากลุ่ม

1.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสืบค้นจากตาราง วารสาร งานวิจัย กฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ แผนพัฒนาตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี และแผนอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2561-2565) อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมของชุมชน รายงานการศึกษาและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ถึงสภาพการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย สถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจริง นำมาประมวลผลร่วมกับข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอในเชิงพรรณนา สะท้อนสภาพจริงที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การสรุปผลการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่ม เป็นการสัมภาษณ์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มคัดเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ การสนทนากลุ่มเหมาะสำหรับการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายหลากหลาย เช่น การค้นหาประเด็นของเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ยังไม่มีความรู้มาก่อน (Exploratory) การหาคำอธิบายสำหรับ ปรากฏการณ์บางอย่าง (Explanatory) การประเมินสถานการณ์ (Assessment) ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดการสนทนากลุ่ม เป็น 2 ครั้ง รายละเอียด ดังนี้

สนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

1.1 ประชากรที่ศึกษา

1.1.1 การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 75 คน ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 คน
2. คณะกรรมการสำนักธรรมนูญตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 54 คน

ประกอบด้วย

2.1 ผู้แทนภาครัฐ จากโรงเรียนบ้านขมิ้น โรงเรียนบ้านหนองหลัก โรงเรียนบ้านเศรษฐี โรงเรียนบ้านโนนชาติ โรงเรียนบ้านสงยางดอนไม้คูน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหลัก และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขมิ้น จำนวน 7 คน

2.2 ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากฝ่ายผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบก ฝ่ายสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลเหล่าบก และฝ่ายพนักงานส่วนตำบลเหล่าบก จำนวน 20 คน

2.3 ผู้แทนจากภาคประชาชน จากกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 15 คน

2.4 ผู้แทนฝ่ายปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 12 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

การวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นในการสนทนา ดังต่อไปนี้

1.2.1 สถานการณ์ข้อมูลขยะมูลฝอยในปัจจุบัน

1.2.2 ความต้องการในการจัดการขยะมูลฝอยแบบยั่งยืน

1.2.3 รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย

1) ขั้นตอนการคัดแยกขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ในชุมชน เพื่อลดปริมาณขยะในชุมชน

2) ขั้นตอนการรวบรวมและขนส่งขยะมูลฝอย

3) ขั้นตอนการกำจัดขยะมูลฝอย

1.3 สถานที่ในการสนทนากลุ่ม

สถานที่ในการสนทนากลุ่ม เป็นห้องประชุมศาลาประชาคมบ้านหนองหลัก เป็นห้องที่เงียบปราศจากเสียงรบกวนและทำการสนทนากลุ่ม ประมาณ 5 ชั่วโมง

1.4 การเตรียมการสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น 2 ด้าน

1.4.1 ด้านผู้ดำเนินการสนทนา ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนา 1 คน ผู้จัดบันทึกการสนทนา 3 คน และผู้คอยอำนวยความสะดวกทั่วไป 2 คน

1.4.2 ด้านผู้ร่วมสนทนา กลุ่ม จำนวน 75 คน ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1.1.1

1.5 ขั้นตอนดำเนินการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1.5.1 กำหนดหัวข้อการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1. สถานการณ์ข้อมูลขยะมูลฝอยในปัจจุบัน

2. ความต้องการในการจัดการขยะมูลฝอยแบบยั่งยืน

3. รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย

(1) ขั้นตอนการคัดแยกขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ในชุมชน

(2) ขั้นตอนการรวบรวมและขนส่งขยะมูลฝอย

(3) ขั้นตอนการกำจัดขยะมูลฝอย

1.5.2 กำหนดกรอบการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.5.3 กำหนดทีมงาน ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จัดบันทึก (Notetaker) และผู้ช่วย

ทั่วไป (Assistant)

1.5.4 เลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.5.5 จัดการสนทนากลุ่ม

1.6 การดำเนินการสนทนากลุ่มและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6.1 ในช่วงแรกผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสนทนาเริ่มจากการแนะนำตนเอง และทีมงาน (ผู้จัดบันทึก และผู้บริการทั่วไป) โดยสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง จัดเตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย กระดาษสำหรับจดบันทึก กระดาษปรู๊ฟ ดินสอ ปากกาลูกกลิ้ง ปากกาเคมี เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ที่ใช้ในการสนทนากลุ่มให้พร้อม หลังจากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1.6.2 ผู้วิจัยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการจัดสนทนากลุ่ม 1.6.3 ผู้วิจัยเกริ่นนำด้วยคำถามทักทายเพื่อสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย เป็นกันเอง

1.6.4 เมื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเริ่มมีความคุ้นเคยกัน ผู้วิจัยนำผลของการศึกษาด้านข้อมูลทั่วไปของสถานการณ์ขยะมูลฝอย จากผลการศึกษาระดับชั้นตอนที่ 1 มาอภิปรายและให้ความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง ได้รับทราบ

1.6.5 อภิปรายผล ตอบ ข้อ ซักถาม

1.6.6 ผู้วิจัย แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่ม ละ 25 คน รวม 75 คน

1.6.7 ผู้วิจัยกำหนดประเด็น ในการสนทนากลุ่ม ประเด็นหลัก คือ รูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียดข้อย่อยดังนี้

1. ขั้นตอนการคัดแยกขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ในชุมชน

2. ขั้นตอนการรวบรวมและขนส่งขยะมูลฝอย

3. ขั้นตอนการกำจัดขยะมูลฝอย

1.6.8 อภิปรายรูปแบบที่น่าเสนอ

1.6.9 คัดเลือกรูปแบบที่เหมาะสมโดยการโหวตลงคะแนน

1.6.10 นำผลที่ได้มาสรุปเป็นรูปแบบการจัดการขยะ เพื่อนำข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

1.7 บทบาทของทีมงานในการจัดสนทนากลุ่ม

1.7.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) 1) พุดคุยเก่ง มีความสามารถในการซักถาม สร้างบรรยากาศที่ดีในการสนทนา 2) สร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน ไม่ซักถามรายบุคคล 3) ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ไม่ชี้นำความคิดกลุ่มตัวอย่าง หรือโน้มน้าวให้เห็นคล้อยตาม กระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่อิสระ และเป็นธรรมชาติมากที่สุด 4) สร้างบรรยากาศให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

1.7.2 ผู้จดบันทึก (Notetaker) 1) จะต้องอยู่ร่วมในการสนทนากลุ่มตลอดเวลา 2) เป็นผู้ทำหน้าที่ในการจดบันทึกเพียงอย่างเดียวไม่ได้ร่วมสนทนาด้วย เพราะจะทำให้การจดบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน

1.7.3 ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) อำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จดบันทึก เพื่อให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2

2.1 ประชากรที่ศึกษา

2.2.1 การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 75 คน ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 คน

2. คณะกรรมการสำนักกรรมมูลฝอยตำบลเหล่าบง อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 54 คน

ประกอบด้วย

2.1 ผู้แทนภาครัฐ จากโรงเรียนบ้านขมิ้น โรงเรียนบ้านหนองหลัก โรงเรียนบ้านเศรษฐี โรงเรียนบ้านโนนชาติ โรงเรียนบ้านสงยางดอนไม้คูน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหลัก และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขมิ้น จำนวน 7 คน

2.2 ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากฝ่ายผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบง ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบง และฝ่ายพนักงานส่วนตำบลเหล่าบง จำนวน 20 คน

2.3 ผู้แทนจากภาคประชาชน จากกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ตำบลเหล่าบง จำนวน 15 คน

2.4 ผู้แทนฝ่ายปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 12 คน 2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

2.2.1 ประเด็นในการสนทนา

ข้อสรุปร่วมต่อรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

2.3 สถานที่ในการสนทนากลุ่ม

สถานที่ในการสนทนากลุ่ม เป็นห้องประชุมศาลาประชาคมบ้านหนองหลัก เป็นห้องที่เงียบปราศจากเสียงรบกวนและทำการสนทนากลุ่ม ประมาณ 3 ชั่วโมง

2.4 การเตรียมการสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น 2 ด้าน

2.4.1 ด้านผู้ดำเนินการสนทนา ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนา 1 คน ผู้จัดบันทึกการสนทนา 3 คน และผู้คอยอำนวยความสะดวกทั่วไป 2 คน

2.4.2 ด้านผู้ร่วมสนทนา จำนวน 75 คน ประกอบด้วย

คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ คณะกรรมการสำนักธรรมนูญตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

2.5 ขั้นตอนดำเนินการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

2.5.1 กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม ดังนี้ 1) รูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ได้จากข้อสรุปการสนทนากลุ่มจากครั้งที่ 1 2) ข้อสรุปร่วมต่อรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน 1 รูปแบบ

2.5.2 กำหนดกรอบการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

2.5.3 กำหนดทีมงาน ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จัดบันทึก (Notetaker) และผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)

2.5.4 เลือกกลุ่มตัวอย่าง

2.5.5 จัดการสนทนากลุ่ม

2.6 การดำเนินการสนทนากลุ่มและการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.6.1 ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบในการสนทนากลุ่ม ทั้ง 75 คน โดยมีการแบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม

2.6.2 เมื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้พบปะพูดคุยกัน ผู้วิจัยจึงเริ่มการสนทนา โดยนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ที่นำข้อมูลมาจากข้อสรุปการสนทนากลุ่มในครั้งที่ 1 โดยการแสดงเป็นรูปภาพ งานนำเสนอ power point พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดให้กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบและทำการคัดเลือกรูปแบบ

2.6.3 ผู้วิจัยหาข้อสรุปต่อรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

2.6.4 ผู้วิจัยตอบข้อซักถาม และรับฟังข้อเสนอแนะ

2.6.5 ผู้วิจัยจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติ รูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

2.7 บทบาทของทีมงานในการจัดสนทนากลุ่ม

2.7.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) 1) พุดคุยเก่ง มีความสามารถในการซักถาม สร้างบรรยากาศที่ดีในการสนทนา 2) สร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน ไม่ซักถามรายบุคคล 3) ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ไม่ชี้นำความคิดกลุ่มตัวอย่าง หรือโน้มน้าวให้เห็นคล้อยตาม กระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่อิสระ และเป็นธรรมชาติมากที่สุด 4) สร้างบรรยากาศให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น

2.7.2 ผู้จัดบันทึก (Notetaker) 1) จะต้องอยู่ร่วมในการสนทนากลุ่มตลอดเวลา 2) ควรทำหน้าที่ในการจัดบันทึกเพียงอย่างเดียวไม่ควรร่วมสนทนาด้วย เพราะจะทำให้การจดบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน

2.7.3 ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) อำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จัดบันทึก เพื่อให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

2.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

จะใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม นำมาประมวลผลร่วมกับข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เพื่อนำเสนอในเชิงพรรณนา สะท้อนสภาพจริง ที่เกิดขึ้นและนำไปสู่ รูปแบบการจัดการขยะชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานีที่สมบูรณ์ และส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแนะนำ

ขั้นตอนที่ 3 สรุป รวบรวมและจัดทำเป็นแนวปฏิบัติการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี

3.1 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำเป็นคู่มือ แนวปฏิบัติการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลสำคัญ 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ดังต่อไปนี้

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากแหล่งที่มาของข้อมูล เชิงเอกสารและจากการสนทนากลุ่มทั้งสองครั้ง นำรูปแบบที่คัดเลือกจากชุมชน มาอธิบายไปสู่แนวทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสืบค้นจากตำรา วารสาร งานวิจัยกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วม ศึกษาจากหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยที่ประสบผลสำเร็จ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) นำมาประมวลผลร่วมกับข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอในเชิงพรรณนา สะท้อนสภาพจริงที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบและนำรูปแบบการจัดการขยะโดยผู้เชี่ยวชาญ

แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ที่มีความรู้และความชำนาญด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะด้านการจัดการขยะมูลฝอยเป็นอย่างดีเป็นผู้ตรวจสอบ และเป็นที่ปรึกษาในการจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติ การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเหล่าบก อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยการพัฒนาแนวปฏิบัติการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี มีรายละเอียด การวิจัยดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 75 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 คน คณะกรรมการสำนักธรรมนูญตำบลเหล่าบก อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 54 คน ประกอบด้วย ผู้แทนภาครัฐ จากโรงเรียนบ้านขมิ้น โรงเรียนบ้านหนองหลัก โรงเรียนบ้านเศรษฐี โรงเรียนบ้านโนนชาติ โรงเรียนบ้านสงยางดอนไม้คูณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหลัก และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขมิ้น จำนวน 7 คน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากฝ่ายผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบก ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบก และฝ่ายพนักงานส่วนตำบลเหล่าบก จำนวน 20 คน ผู้แทนจากภาค

ประชาชน จากกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 15 คน ผู้แทนฝ่ายปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลเหล่าบก จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนที่ 1 ศึกษาทบทวนสถานการณ์ ด้านการจัดการขยะ จากชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนที่ 2 การสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อกำหนดประเด็นการสร้างรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน และการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2 เพื่อหาข้อสรุปร่วมต่อรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีเขตพื้นที่รอยต่อระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอำนาจเจริญมีหมู่บ้านรับผิดชอบ ทั้งหมด 12 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 5,583 คน จำนวนหลังคาเรือน 1,451 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบด้วยทำนา เลี้ยงวัว มีวัด 5 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่งประชากรในตำบลเหล่าบกมี ทั้งหมด 5,435 คน แยกเป็นเพศชาย 2,625 คน คิดเป็นร้อยละ 48.30 เพศหญิง 2,810 คน คิดเป็นร้อยละ 51.70 จำนวน 1,466 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำการเกษตร มีรายได้ผ่านเกณฑ์รายได้เฉลี่ยตามเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน 23,000 บาท/ปี ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นต่อวัน แยกตามประเภท ดังนี้ ขยะทั่วไป 673.5 กิโลกรัมต่อวัน ขยะรีไซเคิล 981.8 กิโลกรัมต่อวัน ขยะอินทรีย์ 945.8 กิโลกรัมต่อวัน และขยะอันตราย 102.6 กิโลกรัมต่อวัน

ปัญหาด้านขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จากการที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาการขยายตัวของชุมชน ความเจริญด้านเศรษฐกิจมีการค้าขายสินค้าเพิ่มขึ้น
2. ปัจจัยด้านพฤติกรรมของคนในชุมชน ได้แก่ ปัญหาพฤติกรรมการบริโภค ปัญหาความเร่งรีบในการประกอบอาชีพ และปัญหาการขาดความรับผิดชอบ ความมั่งคั่งของคนในชุมชน ไม่มีถึงขยะในการคัดแยก ทำให้ทิ้งขยะไม่เป็นที่ และมีการลักลอบทิ้งขยะ
3. ปัจจัยด้านความรู้ ได้แก่ ปัญหาการขาดความรู้ในการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง และขาดความรู้ ในการนำขยะไปใช้ประโยชน์
4. ปัญหาด้านระเบียบและกฎหมาย ได้แก่ การขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบและกฎหมายที่ใช้บังคับให้ถือปฏิบัติในการกำจัดขยะที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการทิ้งขยะที่ผิดวิธี เช่น การนำขยะที่เป็นอันตรายมาทิ้งรวมกับขยะทั่วไป การลักลอบนำขยะไปทิ้งตามที่สาธารณะต่างๆ มีกลไกการทำงานในชุมชนแต่ไม่ดำเนินการอย่างจริงจัง

จากปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นทำให้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนในตำบลเหล่าบกในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลง และพาหะของโรคเนื่องจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนมากับขยะมูลฝอยมีโอกาสที่จะขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้นได้ เพราะขยะมูลฝอยมีทั้งความชื้นและสารอินทรีย์ที่จุลินทรีย์ใช้เป็นอาหาร ขยะพวกอินทรีย์สารที่ทิ้งค้างไว้ จะเกิดการเน่าเปื่อยกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวัน นอกจากนั้นพวกขยะที่ปล่อยทิ้งไว้นาน ๆ จะเป็นที่อยู่อาศัยของหนู โดยหนูจะเข้ามาทำรังขยายพันธุ์ เพราะมีทั้งอาหารและที่หลบซ่อน ดังนั้นขยะที่ขาดการเก็บรวบรวม และการกำจัด จึงทำให้เกิดเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ที่สำคัญของเชื้อโรค แมลงวัน หนู แมลงสาบ ซึ่งเป็นพาหะนำโรคมารูคน ก่อให้เกิดความรำคาญขยะมูลฝอย การเก็บรวบรวมได้ไม่หมดก็จะเป็นกลิ่นรบกวน กระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน นอกจากนั้นฝุ่นละอองที่เกิดจากการเก็บรวบรวมการขนถ่าย และการกำจัดขยะก็ยังคงเป็นเหตุรำคาญที่มักจะได้รับเสียงร้องเรียนจากประชาชนในชุมชนอยู่เสมอ อีกทั้งมีทัศนียภาพที่ไม่น่ามอง
2. ผลกระทบต่อสุขภาพ เป็นบ่อเกิดของโรคเนื่องจากการเก็บรวบรวมและการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ดีหรือปล่อยปะละเลย ทำให้มีขยะมูลฝอยเหลือทิ้งค้างไว้ในชุมชน จะเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคต่าง ๆ เช่น ตับอักเสบ เชื้อไทฟอยด์ เชื้อโรคอื่นๆ ฯลฯ เป็นแหล่งกำเนิดและอาหารของสัตว์ต่าง ๆ ที่เป็นพาหะนำโรคมารูคน เช่น แมลงวัน แมลงสาบ และหนู เป็น

ต้น การจัดการขยะโดยการเผาทำให้ส่งผลกระทบต่อทางเดินหายใจ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวจะเกิดอาการแพ้ และมีภาวะหายใจลำบาก

3. ผลกระทบต่อการจัดหางบประมาณเพื่อใช้ในการบริหารจัดการขยะ สิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดการเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผลกระทบจากขยะมูลฝอยไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย อากาศเสีย ดินปนเปื้อนเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ จากทุนเดิมในพื้นที่ตำบลเหล่าบักที่มีการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยมีการดำเนินงานที่เกิดผลสำเร็จและยังมีช่องว่างในการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบัก ในช่วงที่ผ่านมาได้มีการจัดอบรมแก่ประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการจัดการขยะ การสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะ การจัดหาถังขยะใส่ขยะอันตรายทุกชุมชน

3.2 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน ได้มีการจัดหาถังคัดแยกขยะในสถานที่ทำงาน มีการเก็บรวบรวมขยะติดเชื้อส่งต่อโรงพยาบาล ส่งเสริมการจัดการขยะในครัวเรือนโดยเริ่มต้นที่ ครัวเรือน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การส่งเสริมให้จัดการขยะอินทรีย์โดยการทำถังหมักขยะอินทรีย์

3.3 โรงเรียนในเขตตำบลเหล่าบัก ได้มีการคัดแยกขยะในโรงเรียน มีการทำถังหมักขยะอินทรีย์จำนวน 1 ถัง มีการรณรงค์ความรู้แก่นักเรียนในการจัดการขยะ และมีการรณรงค์การใช้ถุงผ้าโดยให้ครูเป็นแบบอย่าง

3.4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลเหล่าบัก มีการสอนและฝึกนักเรียนในการคัดแยกขยะ มีการแยกขยะเปียกมาทำปุ๋ย

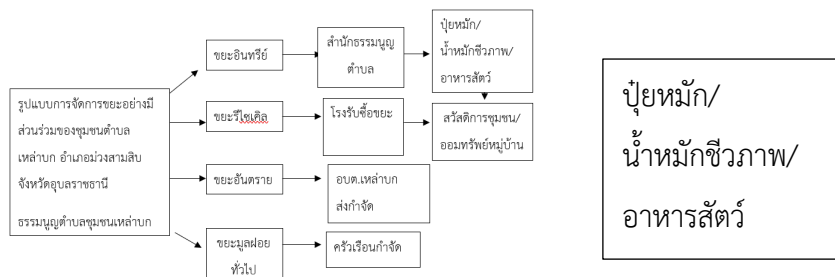
3.5 ส่วนชุมชนหรือผู้นำชุมชน มีการรณรงค์ให้สมาชิกร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบัก ให้ข้อมูลและรณรงค์ผ่านหอกระจายข่าว มีการจัดการขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ย นำไปเลี้ยงสัตว์ มีบ้านตัวอย่างในการจัดการขยะ

3.6 องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบัก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ จึงได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ได้แก่ ส่วนราชการในพื้นที่ ชุมชนทุกแห่งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบัก ร่วมกันจัดทำธรรมนูญตำบลเหล่าบัก เพื่อให้เป็นแม่แบบในการดำเนินงาน และใช้เป็นกรอบและแนวทางดำเนินงานของชาวตำบลเหล่าบัก ซึ่งเรื่องการจัดการขยะในชุมชน ได้รับบูรณาการธรรมนูญตำบลเหล่าบัก เรื่อง มาตรการรักษาสิ่งแวดล้อม อ้างถึงธรรมนูญชุมชนตำบลเหล่าบัก หมวดที่ 5 สิ่งแวดล้อมดี

รณรงค์ร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนทุกหมู่บ้าน และสถานที่สาธารณะ ทุกหน่วยงานทุกองค์กร เดือนละ 1 ครั้ง กิจกรรมที่ปฏิบัติ ได้แก่ ร่วมกันทำความสะอาดหน้าบ้าน อาคารสถานที่ ถนนสาธารณะ เก็บขยะ ตัดหญ้าตามไหล่ถนนให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านน่าอยู่ ร่วมกันจัดการขยะในชุมชน โดยการร่วมกันเก็บขยะ แยกขยะ และกำจัดขยะให้ถูกสุขลักษณะทั้งในครัวเรือน และในที่สาธารณะ ซึ่งขยะในชุมชนแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ขยะทั่วไป จัดการได้โดยชุมชน ด้วยวิธีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (ขยะรีไซเคิล) ขยะอินทรีย์ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ (กำหนดให้ทุกหลังคาเรือนมีถังขยะเปียกอย่างน้อย ๑ ถัง (ถังเจาะก้น) (จัดทำคู่มือและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการกำจัดขยะเปียกในครัวเรือนแบบถังเจาะก้น) ขยะอันตรายต่อสุขภาพ ประชาชนไม่สามารถจัดการให้มีความปลอดภัยได้ องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบักจัดการด้วยกรรมวิธีที่ปลอดภัยถูกสุขลักษณะ ขยะอันตราย ได้แก่ แบตเตอรี่ ถ่านไฟฉาย หลอดนีออน ขวดบรรจุสารเคมี ขวดยาฆ่าแมลง ขวดสเปรย์ต่างๆ ฯลฯ ในส่วนของขยะติดเชื้อ เช่น ขยะจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ให้หน่วยงานรับผิดชอบกำจัดให้ถูกวิธี

ผลจากการสนทนากลุ่ม ได้ข้อสรุปต่อการคัดเลือกการพัฒนาแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลเหล่าบัก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยกำหนดให้มีการแยกประเภทการจัดการขยะมูลฝอย โดยแบ่งผู้รับผิดชอบในขยะมูลฝอยแต่ละประเภท ดังนี้

1. ชยะอินทรีย์ กำหนดให้สำนักธรรมณูญตำบลเป็นผู้รับผิดชอบ และนำไปจัดการเป็นปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ อาหารสัตว์
2. ชยะรีไซเคิล กำหนดให้โรงรับซื้อชยะ เป็นผู้รับผิดชอบ และจัดเป็นสวัสดิการชุมชน ออมทรัพย์หมู่บ้าน
3. ชยะอันตราย กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบ่งส่งกำจัด ไปยังหน่วยงานที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบ่งกำหนด
4. ชยะมูลฝอยทั่วไป กำหนดให้ทุกครัวเรือนรับผิดชอบกำจัดชยะด้วยตนเอง โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1.2 รูปแบบในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชน ตำบลเหล่าบ่ง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ที่คัดเลือก

จากภาพสามารถอธิบายได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการคัดแยกขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ในชุมชน เพื่อลดปริมาณขยะในชุมชน ประกอบด้วย
 - 1.1 การคัดแยกชยะอินทรีย์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนแยกชยะอินทรีย์เพื่อทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ โดยคณะกรรมการกองทุนบริหารจัดการชยะชุมชน/หมู่บ้านเป็นคณะกรรมการจัดการชยะ
 - 1.2 คัดแยกชยะขายได้(ชยะรีไซเคิล) ดำเนินการเป็นรูปแบบรวมกลุ่มเป็นกองทุนบริหารจัดการชยะชุมชน/หมู่บ้านและรับซื้อชยะขายได้จากประชาชนในชุมชน
 - 1.3 คัดแยกชยะอันตราย ให้ประชาชนคัดแยกชยะอันตรายออกจากชยะชนิดอื่น และทิ้งในถังชยะอันตรายตามจุดที่กำหนด
 - 1.4 คัดแยกชยะทั่วไป ที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยการใส่ถุงพลาสติกที่ได้จากการซื้อสินค้าจากห้าง/ร้าน นากลับมาใส่ชยะทั่วไป มัดปากถุงและนำไปทิ้งในภาชนะรองรับชยะมูลฝอยที่จัดไว้
2. ขั้นตอนการรวบรวมและขนส่งชยะมูลฝอย
 - 2.1 ดำเนินการโครงการถนนปลอดถังชยะ
 - 2.2 ประชาชนนำชยะทั่วไปที่คัดแยกไว้ มัดปากถุง (เป็นพลาสติกถุงที่ได้จากท้องตลาดทั่วไป) ให้เรียบร้อยนำมาแขวนที่จุดทิ้งชยะหน้าบ้าน ซึ่งกำหนดจุดแขวนที่เป็นระเบียบ ก่อนเวลา 12.00 น. ของทุกวัน
 - 2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบ่ง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้จัดหารถ พร้อมทั้งคนขับ เป็นผู้มาจัดเก็บชยะมูลฝอย ตามเวลาที่กำหนด
 - 2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าบ่ง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้ขนส่งชยะทั่วไปและชยะอันตรายไปกำจัด
3. ขั้นตอนการกำจัดชยะมูลฝอย
 - 3.1 การทำปุ๋ยหมักจากชยะอินทรีย์
 - 3.2 ระบบฝังกลบชยะมูลฝอยอย่างถูกหลักสุขาภิบาล
 - 3.3 นำชยะอันตรายไปกำจัดอย่างถูกวิธี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลเหล่าบก อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี สามารถกำหนดแนวทางในการดำเนินงานได้ ดังนี้

1) สร้างความรู้ให้ประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ผ่านการประกาศผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน หรือการทำสื่อหมอลำปลอดขยะ เป็นต้น

2) จัดให้มีการฝึกอบรม เพิ่มความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ด้านวิธีการบริหารจัดการขยะแก่เจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้เข้าใจกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยอย่างถูกต้องและปลอดภัย

3) ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เลือกวิธีการจัดการขยะที่ถูกต้องเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

4) จัดตั้งกลุ่มธนาคารขยะ รมรณรงค์การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน บำเพ็ญประโยชน์ในการจัดการขยะในชุมชน คัดแยกขยะก่อนทิ้ง สร้างจิตสำนึกที่ดีในการจัดการขยะในชุมชน

5) การส่งเสริมด้านการตลาดสำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปมูลฝอยรีไซเคิล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการสนับสนุนให้หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการศึกษา วิจัย และพัฒนารูปแบบพร้อมทั้งเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

1. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การจัดการขยะด้วย 3Rs. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2562 จาก www.mict.go.th
2. กรมควบคุมมลพิษ ฝ่ายตรวจและบังคับการ. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมพ.ศ. 2535 กฎ ประกาศ และระเบียบที่เกี่ยวข้องด้านการควบคุมมลพิษ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2558.
3. เขมภัทธ์ เย็นเปี่ยม และคณะ. การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพของเทศบาลเมืองหัวหิน. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต โรงเรียนกฎหมายและการเมืองมหาวิทยาลัยสวนดุสิต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562
4. คำหวัง ใหม่วงศ์. “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี,” วารสารช่อพะยอม. 29,2 (มิถุนายน - ตุลาคม 2561): 289 – 298.
5. ไชยะลิต วิชาพัค. รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2561.
6. ณัฐภาพ ตุ่นวิชัย. ศึกษาารูปแบบการจัดการขยะของชุมชนแบบมีส่วนร่วม บ้านท่ากระดาดริมเหมืองตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน) มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2560.

7. วิภาณี อุชุปัจ. ความรู้ พฤติกรรมในการจัดการขยะของประชาชน และคุณภาพการบริการในการ จัดการ ขยะ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน.วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหา บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2561.
8. ศิริชัย ศิริโปล์. รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลเมือง มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค) มหาวิทยาลัย ราชภัฏ มหาสารคาม, 2561.
9. สมัย พูลทอง และสุภาพร แปะยอ. รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอวัง สามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัด อุบลราชธานี, 2563.
10. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานปริมาณขยะมูลฝอย ปี 2565.สำนักงาน เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัด อุบลราชธานี, 2565.
11. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย.กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562.
12. Verisk Maplecroft Environment Dataset. Waste Generation and Recycling Indices 2019.(online2019cited17september 201)https://www.circularonlineco.uk/wp-content/uploads/2019/07/Verisk_Maplecroft_Waste_Generation_Index_Overview2019